

capella silent'um

RENGETEG CSÖND

2018.11.29. 19.00

FASORI EVANGÉLIKUS TEMPLOM

(1071 Budapest, Városligeti fasor 17.)

Zárókórusokat kezdtem gyűjteni, de valami más kerekedett belőle. A zárókórus témakörtől nem teljesen azt kaptam, amit vártam. Bár kitűnő darabokat találtam, de a nagy részük nem igazán volt alkalmas az a capella megszólaltatásra. Így a zárókórusok mellé elkezdtem keresni: eleinte csak nagyobb ciklusok zárótételeit, majd kerestem zeneszerzők utolsó kórusdarabjait – közben találtam zeneszerző egyetlen kórusdarabját -, aztán kutattam az éjszaka, majd a halál témában is. Kerestem mindent, ami valahogy lezár valamit... Összeállt a műsor, de azt éreztem, hogy szerteágazó lett, úgy gondoltam, hogy itt valami más az összekötő kapocs, nem a lezárás. Sok keresgélés után, de végül ráakadtam: A csönd.

Mindegyik darabot körüllegi, körülöleli a csönd. Néhol nyomasztóan, néhol nyugtatóan. Legyen éppen a hallgatás vagy az üresség csöndje, a félelemé vagy a megnyugvásé, a várakozásé, az egyedüllété, a magányé stb. De ott van. Maga a zene is csöndből indul, és oda is érkezik, de ezek a darabok valamiért ennél többet mesélnek nekem a csöndről. A koncert mottójául választott Rengeteg csönd cím, az eredeti környezetében inkább a súlyos csöndre utal, a mottóban viszont inkább a csönd különböző minőségeit kell keresni. Kívánom Önöknek, hogy a koncertet hallgatva leljék meg a saját csöndjüket!

Mészáros Mátyás

Weöres Sándor: Dob és tánc

csönd	cseppek csengő csöndje	kop
béke	csönd cseppje fény	kop
csönd	kút habja kő lombja	harkály
béke	fény csöndje béke	óriási csönd órája
fény	szél víz föld	sok külön kis csönd ingája
csönd fénye	kis patak irama	kövön gyík
béke csöndje	fény halmai	fénylő néma bálvány
fény békéje csönd	föld keblei	
fényes csönd béke	kút karjai	béke veled
csönd béke fény	kő lábai	szeretőd lappang
béke csöndes fénye	víztüdejü szél	virágzó ág rejtékében
fény csöndje	lombtorkú csönd	párod rejlik
csönd csöndje fény fénye béke	fűruhaju fény	minden kapu hajlatában
csönd fény	kőarcú béke	rend
	reggel	ünnep
lombban kő	dél	béke
csönd köve	este	rend köve
kövön fény csöndje	éj	ünnep lombja
kőben csönd béke	hajnal karéja	csönd füve
kő békéje béke köve lombban	dél sziklája	béke kútja
csönd fényes béke	alkony karéja	szállj békés lomb csöndje
kő lombban fény	éj sziklája	fényes ünnep ága lengj
	csönd	ima irama
kút csöndje fű	béke	unalom fénye
kútra hajló béke csönd	fény hímzése	csönd ünnep béke rend szállj
kút békéje inda	hab szövése	ima fény ünnep lengj béke
fű inda kő	szél fonása	fény csönd
lomb hintája kúton	füst rovása	béke
fény ingája kútban	tűz írása	csönd
csönd dajkája	örökös szalak verejtéke	csönd
csepp	só	béke
csepp	orsó	béke
kút cseppje	koporsó	

Műsor:

Giacomo Carissimi: Jefte históriája – Plorate filii Israel

Heinrich Schütz: Máté-passió – Ehre sei dir Christe

Ligeti György: Éjszaka

Carlo Gesualdo: Responzóriumok – Sepulto Domino

Johann Sebastian Bach: János-passió – Ach Herr, laß dein lieb Engelein

Percy Bysshe Shelley: A „Hellasz” zárókórusa

Johannes Brahms: 13 kánon, Op. 113, Nr. 13 – Einförmig ist der Liebe Gram

Manuel de Falla: Balada de Mallorca

Dubrovay László: A halál félelmei

William Byrd: Ye Sacred Muses

Jean-Philippe Rameau: Hymne à la nuit

**Orlandus Lassus: Prophetiae Sibyllarum
– XII. Summus erit sub carne satus (Sibylla Agrippa)**

*

Kérjük, a műsorszámok között ne tapsoljanak!

Giacomo Carissimi: Jefte históriája – Plorate filii Israel

Giacomo Carissimi az oratórium műfajának egyik legjelentősebb képviselője volt. 15 mű maradt az utókorra oratórium vagy história megnevezéssel a mester névjegye alatt. Általában ószövetségi történeteket dolgozott fel bennük, latin nyelven.

Jefte története (Bírák könyve 11-12. rész): Izráel népe bálványimádás miatt az ammóniak kezére került. Szorult helyzetében a nép az Úrhoz kiáltott segítségül. Jefte volt a hadvezére Izráel seregének. Először békeköveteket küldött az ammóniak királyához, de mikor a háború elkerülhetetlenné vált, a csatába vonuló Jefte fogadalmat tett Istennek, hogy ha békességgel visszatér, ami elsőnek kijön a háza ajtaján, azt az Úrnak áldozza. A győztesen hazatérő Jefte elé elsőnek egyetlen lánya jött ki. Miután elmesélte neki, mit fogadott, a lány tudomásul vette, és csak annyit kért, hogy hadd vonulhasson félre a hegyekbe, hogy elsirassa szüzességét leánybarátaival. Jefte elengedte, majd két hónap után, mikor a lány visszatért betartották az Úrnak tett ígéretet. Szokássá lett Izráelben, hogy a leányai minden évben elvonultak dicsőíteni Jefte egyetlen gyermekét.

Carissimi oratóriumában a történet Jefte leányának búcsújával fejeződik be, előadásunkban az ez után következő zárókórust hallhatják.

Plorate filii Israel,
plorate omnes virgines,
et filiam Jephthe unigenitam in
carmine doloris lamentamini.

Sírjatok, Izráel gyermekei!
Sírjatok mind, ti szüzek!
És Jefte egyetlen lányáért
panaszos dalt énekeljetek!

Heinrich Schütz: Máté-passió – Ehre sei dir Christe

Heinrich Schütz a német barokk egyik legjelentősebb alakja. Mesterei között tudhatja Giovanni Gabrielit, de negyven éves kora körül tanult Claudio Monteverditől is. Művei elsősorban a vokális zene területén találhatók. Főleg egyházi témájúak, de akadnak világi művek is a sorban. Három passiót írt, Máté, Lukács és János evangéliumaira.

Előadásunkban a Máté-passió zárókórusát hallgathatják. Schütz – Bach gyakorlatával ellentétben – csupán a történetre hagyatkozik, nem fűz hozzá semmilyen más szöveget. A passió során belehelyezi a cselekménybe a hallgatót, nem engedi, hogy a jövőből figyelje a darabot. A záró tétel sem lép ki igazán a cselekményből: megrendülten, istenfélően áll Krisztus nehezen feldolgozható áldozata előtt.

Ehre sei dir, Christe, der du littest Not,
an dem Stamm des Kreuzes
für uns den bitterm Tod,
und herrschest mit dem Vater dort in
Ewigkeit;
hilf uns armen Sündern zu der Seligkeit.
Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie
eleison.

Dicsőség neked Krisztus,
mert elszenvetted a kínokat
a keresztfán értünk, és a keserű halált,
És uralkodsz az Atyával
az örökkévalóságban;
Segíts minket, bűnösöket
az üdvösséghez.
Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz,
Uram irgalmazz.

Ligeti György: Éjszaka

Ligeti György két tételből álló opusza az Éjszaka és Reggel. A két tétel nem csak címében ellentétes: az éjszaka sűrű, nyomasztó csöndjére, a reggel éledező, hangos zsongása felel. Előadásunkban az Éjszaka tételt hallhatják.

Ebből a tételből származik koncertünk címe, a Rengeteg csönd. A tétel szövege a koncertismertető elején olvasható Weöres Sándor: Dob és tánc című vers nyomán íródott. A darab elején a Rengeteg tövis szövegrész alatt a törzshangok szólnak egy hatalmas, zsongó hangfűrtként, a csönd szövegrészt pedig a 12 hangból hiányzó módosított hangokból álló, pentaton tömbjei jellemzik.

Rengeteg tövis: csönd.

Én csöndem: szívem dobogása...

Éjszaka.

Carlo Gesualdo: Responzóriumok – Sepulto Domino

A Gesualdo által 1611-ben megjelentetett gyűjtemény egy zsoltár és egy himnusz mellett 27 responzóriumot tartalmaz: nagycsütörtökre, nagypéntekre és nagyszombatra egyaránt 9-9 kompozíciót. A szövegek végigkísérik a passió történetét. Az általunk énekelt Sepulto Domino a gyűjtemény utolsó nagyszombati responzóriuma, ugyanott fejezi be a passió történetet, mint Schütz és Bach Máté passiója is: A főpapok Pilátus elé járulnak, hogy kérjék a sír őriztetését, nehogy Jézus holttestét a tanítványai ellophassák, és elhíreszthessék, hogy harmadnapon feltámadt, ahogy ígérte.

Sepulto Domino, signatum est
monumentum,
Volventes lapidem ad ostium
monumenti,
Ponentes milites qui custodirent illum.
Accedentes principes sacerdotum
ad Pilatum, petierunt illum.

Az urat eltemették, a sírt lezárták
egy hatalmas követ görgetve
a bejárat elé.
Katonák lettek odahelyezve,
hogy őrizzék.
A főpapok Pilátus elé járultak,
kérlelni őt.

Johann Sebastian Bach: János-passió – Ach Herr, laß dein lieb Engelein

A János-passió Bach lipcsei működésének első évében keletkezett, 1724. április 1-jén mutatták be. A mű áll recitativokból és kórusokból, amelyek elmesélik Jézus szenvedéstörténetét a János evangéliumában leírtak szerint; ariosokból és ariakból, amelyek reflektálnak a cselekményre; és korálokból himnikus szövegekkel és hangvétellel, amelyek a gyülekezethez szólnak. Míg Schütz passiói nem, vagy alig érik el az egy órányi terjedelmet, addig Bach művei a történetre való reflektálás miatt két-három óráskak.

Ezúttal a zárókorál hangzik el előadásunkban. Érdekes megfigyelni, hogy mennyire más a hangulata Schütz zárókórusnak, mint ennek a korálnak. Míg ott nem lépünk ki valójában a cselekményből és félve állunk a történetek előtt, itt a feltámadásba vetett mély hit és bizalom árad a korálból.

Ach Herr, lass dein lieb Engelein
Am letzten End die Seele mein
In Abrahams Schoß tragen,
Den Leib in seim Schlafkämmerlein
Gar sanft ohn einge Qual und Pein
Ruhn bis am jüngsten Tage!
Aldenn vom Tod erwecke mich,
Dass meine Augen sehen dich
In aller Freud o Gottes Sohn,
Mein Heiland und Genadenthron!
Herr Jesu Christ, erhöre mich,
Ich will dich preisen ewiglich!

Végső órák ha már közel,
Szent angyalod küldd értem el,
Vigyen örök hazámba!
Válhat testemből földi por,
Új életre hív majd egykor
Ítélet harsonája.
Akkor megrendül föld és ég,
Megújul a nagy mindenség,
És megdicsőült új testben
Jóságod áldom szüntelen.
Erre segíts, én Istenem, én Istenem,
S Téged dicsérlek szüntelen!

Percy Bysshe Shelley: A Hellász zárókórusa című versét Czvikker Lilla adja elő.

Johannes Brahms: 13 kánon, Op. 113, Nr. 13 – Einförmig ist der Liebe Gram

Brahms életművében nagy hangsúlyt kapnak az énekes darabok: műveinek több mint fele vokális kompozíció. A 13 kánont női karra írta, ez az opus számmal ellátott művei közül az utolsó kórusciklus. (Az utolsó vokális kompozíció a Négy komoly ének.) Ezek közül is az utolsó tétel fog elhangzani, amely egy kettős kánon: az alt kétszólamú, a szoprán pedig egy másik, négyzólamú kánont énekel. Egyhangú, monoton a szerelmi bánat – írja a szöveg, amit Brahms az alt szólam kánonjában szinte állandóan hangzó orgonaponttal fest meg. A dal, amelyet akárhányszor meghallunk, mindig magával visz minket, a szoprán kánonjában testesül meg.

Einförmig ist der Liebe Gram,
Ein Lied eintöniger Weise,
Und immer noch, wo ich's vernahm,
Mitsummen muß't' ich's leise.

Egyhangú a szerelmi bánat,
Egy dal csupán egyetlen hanggal,
Akárhányszor hallom,
Mindig velem kell dúdolnom.

Manuel de Falla: Balada de Mallorca

De Falla néhány hónapra elköltözött Palma városába, Mallorca szigetére, ahol annak idején Chopin és kedvese, George Sand is időzött. Ekkor írta egyetlen kórusművét, a Balada de Mallorcát, amely Chopin op. 38 F-dúr balladájának kórusra való átdolgozása, amit Chopin majdnem száv évvel azelőtt, szintén Mallorcán szerzett. De Falla megtartotta a dallamot, a harmonizálást, és a szerkezetet is, de az énekhanga transzformálás következtében a ballada egy egészen más oldalát mutatja kóruson.

A szöveg egy katalán költő, Jacinto Verdaguer tollából származik, és a Baleár-szigetek létrejöttéről ír. A szigetcsoport öt szigetből áll, ezek közül a három legnagyobb: Mallorca, Menorca és Ibiza keletkezését meséli el.

A la vora-vora del mar on vigila
omplia una verge son cànter d'argila,
mirant-se en la font.

A tengerhez közel
egy hajadon töltötte agyagkorsóját,
és a tükörképét bámulta a forrásban.

Son peu de petxina rellisca en la molsa
i a trossos lo cànter s'enfonsa rodolant;
del plor que ella feia, la mar,

Fehér lába megcsúszott a mohás talajon,
A korsó pedig elgurult és elsüllyedt:
A könnyekből, amit elhullajtott, a tenger,

que era dolça,
tornava amargant.

No és molt si sospira quan veu
les esberles
del canteret d'or!

La mar de'n dolia; les pren en sa falda,
i al maig, per plantar-hi,
demana un roser;

Per bres la conquilla de Venus los dóna,
i al maig, per plantar-hi,
demana un roser;

Tres eren los testos, tres foren les illes;
les illes en flor del mar!

ami eddig nyugodt volt,
Most keserűen hullámzott.

Igazolta a sóhajait, amikor meglátta
darabokban
az ő aranyos korsóját;

A tenger elszomorodott a látványtól,
keblére vette a darabokat,

Odaadta ringatni Vénusz tengeri
kagylójának,
És kért Májustól egy rózsakertet,
Ahova elültetheti őket.

Három darab volt az aranyos korsó
három volt a sziget,
S a szigetek virágba borultak.

Dubrovay László: A halál félelmei

Dubrovay László kórusművét a Liszt Ferenc Kamarakórus mutatta be Párkai István vezetésével az 1960-as évek végén. A darab három részre tagolódik: az elsőben elhangzik a szöveg, a halál félelmeinek feszültségét hordozó kíséretben, a második rész egy fúga, a harmadik pedig egy korál. Nehéz hangzásban észlelni, de valójában az egész darab rafináltan egy E tonalitás köré épül. A szerző '97-ben revideálta a darabot, ez a változat hangzik el műsorunkban. Az erdélyi népi szöveg, amire a mű íródott, egy halotti szertartás szövege, a 95. zsoltár végéből.

Megkörményékeztek engem a halál félelmei,
És az ő fájdalmi körülvettek engem.
Hallván szózatát, ne váljon oly keménnyé szívetek,
Mint atyáitok, kik mit láttak, mégse hittének.
(A halál félelmi körülvettek engem.)
Negyven évig a pusztában éltek ők hitetlenül,
Kánaánba nem jutának vétkek büntetéséül.
(A halál félelmi körülvettek engem.)

William Byrd: Ye Sacred Muses

Thomas Tallis, angol reneszánsz zeneszerző valószínűleg 1552-ben vette maga mellé az ifjú William Byrdöt. Innentől kezdve mester és tanítvány együtt dolgozott több mint 30 éven át, egészen Tallis 1585-ben bekövetkezett haláláig. Ennyi idő alatt bizonyára nagyon jó barátok is lettek, így a Tallis halálára írt, megrendítő szépségű Ye Sacred Muses című elégia nem csupán a mester, hanem egy barát elvesztésének is szól. A kompozíció eredetileg egy konzort-dal, most a cappella szólal meg.

Ye sacred Muses race of Jove,
whom music's love delighteth,
Come down from crystal heav'ns above,
To earth where sorrow dwelleth,
In mourning weeds, with tears in eyes:
Tallis is dead, and Music dies.

Ti, szent Múzsák, Jupiter gyermekei,
Akiket a zene szeretete gyönyörködtet,
Jöjjetek le a kristálymennyekekből
A földre, ahol a bánat lakozik,
Gyászruhában, könnyes szemmel:
Tallis meghalt és meghal a zene is.

Jean-Philippe Rameau – Joseph Noyon: Hymne à la nuit

Joseph Noyon 1888-ban született francia zeneszerző, orgonista. 12 évig volt karnagya a Radiodiffusion-Television Française-nek. Az ő harmonizációja a Hymne à la nuit című darab, aminek a dallamát Rameau Hippolyte és Aricie című operájából kölcsönözte. Az Édouard Sciortino szövegére írt kórusmű A kóristák című film egyik dalaként vált ismertté.

O nuit! Qu'il est profond ton silence,
Quand les étoiles scintillent
dans les cieux.
L'ombre qui tes corte est si douce;
Si doux est le concert de tes voix
chantant l'espérance,
Si grand est ton pouvoir transformant
tout en rêve.

O nuit! Viens apporter à la terre
Le calme enchantement de ton mystère.
L'ombre qui tes corte est si douce;
Est il une beauté aussi belle que le rêve?
Est il de vérité plus douce
que l'espérance?

O nuit! Toi qui fais naître les songes,

Ó, Éjszaka! Mily mélységes
a csendességed,
Amikor a csillagok fénylenek az égen,
A sötétség, ami követ téged, oly szelíd.
Oly szelíd a koncert, amikor hangod a
reményről énekel,
Oly nagy a hatalmad, ami mindent
álomba ringat.

Ó, Éjszaka! Jövök, hogy elhozzam a
földre
A titokzatosságod varázslatos békéjét.
A sötétség, ami követ téged, oly szelíd.
Létezik szebb szépség, mint az álom?
Létezik igazabb kedves, mint a remény?

Ó éjszaka,

Calme le malheureux qui souffre en son réduit.
Sois compatissante pour lui,
Prolonge son sommeil, Prends soinn de sa peine,
Dissipe sa douleur, o nuit limpide et sereine.

Te adsz életet az álmoknak,
Megnyugtatod a boldogtalant,
az álmatlanságtól szenvedőt.
Légy könyörületes,
Nyújtsd hosszabbra álmát, kínjában ne hagyd magára,
Oszlasd el fájalmát,
ó, tiszta, nyugodt Éj!

Orlandus Lassus: Prophetiae Sibyllarum – XII. Summus erit sub carne satus (Sibylla Agrippa)

A Prophetiae Sibyllarumot egy prolóógus és egy 12 részes motettaciklus alkotja, amelyet Lassus alkalmazójának, V. Albert hercegnek írt ajándékként. Szibüllák a görög mitológia szerint titokzatos jósnők, akik látnoki képességükkel fedték fel a jövőt. A középkor keresztény erényekkel ruházta fel a Szibüllák alakját és a Megváltás és az utolsó ítélet hírnökeiként ábrázolta őket. A 12 darab: próféciák, amelyek Jézus Krisztus eljövételéről beszélnek. A ciklus záró, tizenkettedik darabját hallhatják.

Summus erit sub carne satus,
clarissimus atque,
Virginis et verae complebit viscera
sanctum
Verbum, consilio, sine noxa,
spiritus almi:
Despectus multis tamen ille,
salutis amore
Arguet et nostra commissa piacula culpa:
Cuius honos constans,
et gloria certa manebit.

A legmagasabb és azonfelül a legkiválóbb lesz testté,
a szent ige egy igaz szűz méhét fogja megtölteni,
bajt nem okozva, a tápláló lélek szándéka szerint;
Bár sokan megvetik, ő,
a megváltás szeretetéből
Rámutat majd bűnösségünk által elkövetett vétkeinkre;
Kinek méltósága állandó, és dicsősége örök marad.

A CAPELLA SILENTIUM 2009-ben alakult Várkonyi Tamás vezetésével, azzal a céllal, hogy az a cappella kórusirodalom elfeledett szépségeit felkutassa és megszólaltassa korszaktól, stílusoktól függetlenül; a zenetörténet rejtett

összefüggéseit, kölcsönhatásait, zeneszerzők alkotásainak kapcsolatát izgalmas és újszerű szövegkörnyezetben bemutassa a mai hallgató számára. Repertoárján mintegy kétszáz mű szerepel, amelyeket mintegy ötven koncerten adott elő, tizenöt tematikus műsor keretében. Bár a versenyeken szereplés nem tartozik fő céljai közé, az első három évben két nemzetközi versenyen is megmérettette magát. Alig egy évvel megalakulása után, a 2010-ben megrendezett bécsi Schubert Versenyen elnyerte a kötelező mű legjobb előadásáért járó különdíjat, valamint továbbjutott a legjobbaknak fenntartott nagydíjas versenyre. Két évvel később pedig, 2012 októberében a vegyeskari kategória második helyén végzett Riminiben, ahol a legjobb kamarakórusnak járó különdíjat is neki ítélte a zsűri.

A CAPELLA SILENTIUM TAGJAI:

Csipes Zoltán

Csernyik Balázs Ferenc

Fábián Sára

Försönits András

Karsa Ilona

Kérges Dániel

Mészáros Mátyás

Mészáros Ágnes

Németh Zsuzsa

Sipos Ferenc

Stippinger Anita

Szablics Karolin

Terray Boglárka

Művészeti vezetők: Mészáros Mátyás és Csernyik Balázs Ferenc

www.capellasilentium.com